

Kuidas eesti laps vormimoodustuse omandab

Reili Argus

Tallinna ülikooli lektor

Eesti keele vormimoodustus on rikas, kuid keerukas ja paljuski killustatud süsteem. Lisaks reeglipõhisele moodustusele tuleb lapsel omandada hulk erandlikke muutmismalle, niisamuti peab ta tüvedele tunnuste lisamise kõrval saama selgeks ka astme- ja tüvevahelduse. Tegureid, mis last sellise süsteemi õppimise juures toetavad või vahel ka segadusse ajavad, on igal keelesüsteemi tasandil mitu.* Eri omandamisetappidel mõjutavad need tegurid arengut erineval määral. Eelkõige põhineb aga vormide omandamise järjekord sisendkeelel ehk vanemate keelekasutusel.¹

Veel enne kui vormimoodustus arenema hakkab

Neurolingvistide väitel tegelevad lapsed esimesed poolteist eluaastat peamiselt sellega, kuidas täiskasvanute kõnejada sõnadeks ehk tähenduslikeks üksusteks jagada. Kõigepealt peavadki lapsed saama aru, kust üks keeleline üksus ehk sõna algab ja teine lõpeb. Silbipiiri äratundmisel on lastele suureks abiks helijäljenduslikud sõnad, mis koosnevad enamasti vähemalt kahest ühesugusest silbist (nt *auh-auh*, *mämm-mämm-mämm*). Selliseid sõnu on vanemate keelekasutuses lapse kõne arengu varasel perioodil rohkesti. Reduplikatsiooni ehk silbi kordust võib pidada oluliseks silbipiiri tajumise hõlbustajaks. Hoidjakeelele iseloomulikud rutiinväljendid *ta-taa*, *oi-oi*, *ai-ai*, *kop-kop* jne aitavad lapsel määrata kohta, kust alates sama foneetiline realisatsioon uuesti algab. Teiseks aitab reduplikatsioon tekitada ühest lahtisest silbist koosnevast keeleüksusest, mis ei ole eesti keelele üldiselt omane kõne-

* Artikkel põhineb Reili Arguse 2008. aasta veebruaris kaitstud doktoriväitekirjal „Eesti keele muutmorfoloogia omandamine“. Kõik mainitud näited on pärit CHILDES-i (Child Language Data Exchange System) eesti lastekeelekorpusse Andree, Hendriku, Anna ja kolmikute alamkorpusdest.

takt, kahe silbilise ja seega loomulikuma kõnetakti. Kolmandaks toetab reduplikatsioon lapse arusaamist sõnast kui mitmest osast koosnevast tervikust ning see omakorda aitab lapsel tulevikus tajuda sõnavormi kui kahest üksusest, tüvest ehk muutumatust osast, ja lõpust ehk mingite reeglite järgi muutuvast osast, koosnevast tervikust. Näiteks on uuritud, kuidas kahe silbilise reduplikatiivse silbijada esimene pearühiline osa jääb muutumatuks ning teise osa arendab laps tasahaaval ja erinevate strateegiatega (näiteks viimaste silpide ärajätt või analoogia abil teise riimilise silbi tekitamine) abil muutetunnuseks². Helijäljenduslike sõnade järgi saavadki lapsed aru, et sõnad võivad küll muutuda, kuid tähendada ometi sama. Lapsega kõneleja võib mõnd helijäljenduslikku sõna varieerida, kasutada paralleelselt mitut, üksteisest ainult õige pisut erinevat sõnakuju, näiteks sõnast *mäu* võib lapse ja vanema kõne tunniajases lindistuses leida vähemalt neli varianti (*mäu, mjäu, näu, njäu*). Selliste sõnade varieerimine on justkui muitemorfoloogia harjutamine ja morfoloogiliste reeglite eelkäija.

Helijäljenduslike sõnade ikoonilisus ehk tähenduse ja sõnakuju seos on tugevam kui teistel sõnadel ning seetõttu on lapsel neid kergem keelevälise maailma objektidega seostada. Peale korduva häälikulise struktuuri ja selge tähendussuhte iseloomustab helijäljenduslike sõnu vormimoodustuslik lihtsus: nimelt kasutab vanem lapsega rääkides sageli ühendeid nagu *teeb kop-kop, teeb kiiga-kaaga*, kus esimeseks osaks on kogu aeg sama tegusõna samas vormis (*teeb*) ning helijäljenduslik osa on ilma muutetunnusteta. Sellise lihtsa keelevahendi kasutamine annab lapsele võimaluse vestluses osaleda juba siis, kui vormimoodustus veel omandatudki ei ole.

Mõne kuu möödudes hakkavad sellised vanema kõnes esinevad ühendid asenduma tuletistega nagu *kiigub, koputab* jne – ühesõnaga, vanem hakkab lapsele muitemorfoloogiat justkui tasapisi, parajate portsude kaupa annustama. Vanema eeskujul asenduvad lapse kõnes esinevad helijäljenduslikud sõnad *auh-auh, näu, teeb iu-iu* tasahaaval tavalistega: *koer, kass, vingub* jt.

Esimesed vormid ja esimesed muuttüübid

Eesti lapsed omandavad esimesed muitevormid kui tervikud ehk tüveks ja tunnuseks analüüsivõimega üksustena. Nii ongi lapse kõnes esialgu igast sõnast kasutusel ainult üks muitevorm. Näiteks võib laps muitemorfoloogia omandamise eel- ehk premorfoloogilisel perioodil

kasutada sõnast *komm* ainult osastava vormi *kommi*, sõnast *õu* ainult sisseütleva käände vormi *õue*, sõnast *emme* ainult nimetava vormi jne. Need vormid on olulisemate suhtluseesmärkide täitmiseks kõige vajalikumad.

Pärast ühe vormi, ühe sõna perioodi tekivad lapse keelekasutusse esimesed vormivastandused ehk kaks ühest ja samast tüvest moodustatud muutevormi. Esialgu on paljud neist vormidest ilma muudetunnusteta kahesilbilised tüved. Kahesilbilised keeleüksused esinevad eesti laste kõnes valdavalt eelmorfoloogilisel omandamisperioodil, mil ainult 1–1,2% laste sõnedest võivad olla pikemad kui kaks silpi. Kahesilbilisust võib pidada üsna tugevaks eelistuseks, sest laps ei kasuta morfoloogia varasel omandamisperioodil ühtegi käändelõppu, mis muudaks sõna pikemaks kui kaks silpi. Lisaks võib seda nähtust aga vaadelda ka kui piirangut. Piiranguks võib kahesilbilisust pidada seetõttu, et laps lühendab kõik pikemad sõnavormid kahesilbiliseks, kolmesilbiliste sõnavormide puhul jätab ta lihtsalt käändelõpu ära ja kasutab ainult omastavakujulist tüve. Näiteks on ühe eesti lapse kõnes aasta ja kaheksa kuu vanuses registreeritud lõputa vorm *poti*- 'potile'. Sama lapse, Andrease keelekasutuses esines aasta ja seitsme kuu vanuses lühendatud kujusid näiteks sõnadest *sitikas* > *siti*, *traktor* > *takku/takka*. Samast vanusest on pärit näide, kus laps tekitas kolmesilbilisest võõrsõnast kahesilbilise nii, et loobus keskmisest silbist – *banaanid* > *panni*. Seega võib väita, et laps jätab rõhutu silbi välja nii võõrsõnadest (*reklaami* > *kaammi*) kui ka omasõnadest (*rebane* > *repa*, *masinad* > *masi*, *porgandid* > *pooga*).

Üldlevinud seisukoha järgi omandavad väikelapsed avatud muuttüüpi kuuluvate sõnade vormimoodustuse varem kui suletud tüüpi kuuluvate sõnade oma³. Eesti keelt omandava lapse keelekasutusse tekivad esmalt avatud muuttüüpi kuuluvad nimisõnad ja üksikud suletud muuttüüpi kuuluvad tegusõnad. Aktiivse vormimoodustuse arengu alguses, kui lapse keelekasutuses on ühest sõnast juba rohkem kui kaks vormi, võib selgesti märgata avatud muuttüübi eelistamist. Eesti laste varases kõnes leidunud esimesed nimisõnade muutevormid olid moodustatud ainult ühte kindlasse muuttüüpi, nimelt ühesilbilise nõrgeneva tüvega astmevahelduslike nn *sepp*-tüüpi kuuluvatest sõnadest nagu *poeg*, *lill*, *klots*. Järgmine oluline muuttüüp on eesti lapse jaoks samuti avatud tüüp, kuhu kuuluvad kahesilbilised astmevahelduseta sõnad (tüüpsõna *auto*). Selle tüübi järgi muutuvad lapse jaoks igapäevased deminutiivtuletised *kiisu*, *kutsu* ja sagedased hoidjakeelsed sõnad *emme*, *issi*.

Muuttüübieelistuste kohta võib kokkuvõtvalt väita, et alguses paistab lapsel olevatki justkui kaks nimisõnade muutmistüüpi: üks ühesilbiliste astmevahelduslike ja teine kaheasilbiliste astmevahelduseta sõnade tarbeks. Ainult morfoloogilise eelistusega ei paista aga siinkohal tegemist olevat: nimelt tuleb nendesse muuttüüpidesse kuuluvate sõnade puhul kindlasti arvestada ka seda, et kaks eelmainitud muuttüüpi on lapsele suunatud kõnes kõige sagedasemad. Näiteks kuulub kaheaastasele lapsele suunatud kõnes umbes 30% kõikidest nimisõnadest esimesse (ühesilbilised astmevahelduslikud) ja 21% teise (kaheasilbilised astmevahelduseta) muuttüüpi.

Lapse vormimoodustuse omandamist abistavad ja pigem segadusse ajavad tegurid

Deminutiivtuletust peetakse reduplikatsiooni kõrval teiseks oluliseks grammatika harjutamise vahendiks, kuid sel pole keele varasel omandamisperioodil tuletusele omast sõnavara rikastamise ülesannet⁴. Deminutiivide moodustamine *u*-sufiksi abil hõlbustab hoopis vormimoodustuse omandamist. Nimelt nihutab deminutiivtuletus muidu astmevahelduslikud sõnad teise, astmevahelduseta muuttüüpi. Kuigi on leitud, et enamasti liiguvad sellise tuletuse puhul suletud muuttüüpi kuuluvad sõnad avatud muuttüüpi, võib eesti andmete põhjal öelda, et muuttüübinihe võib toimuda ka kahe avatud tüübi vahel. Oluline omandamist hõlbustav tegur tundub siinkohal olevat vormihomonüümia: tuletatud sõnad nihkuvad muuttüüpi, kus nimetava ja omastava vorm on samakujulised. Lapse varase vormimoodustuse omandamise alguses ongi esimeste vormikontrastide hulgas ülekaalus homonüümse nimetava ja omastavaga sõnad. Sellist vormihomonüümia pakutavat säästu on täheldatud ka teiste keelte omandamisel. Muu hulgas on väidetud, et ühekujulised vormid hõlbustavad just arvuka muuteparadigmadega keelte vormimoodustuse omandamist⁵. Samas pöörduv selline sääst vormimoodustuse edasises arengus teguriks, mis last pigem segadusse ajab: ta hakkab pärast esimeste *t*-lõpuga osastava vormide omandamist ka *pesa*-tüüpi sõnu käänama hoopis teise tüübi järgi, kasutades osastava lõppu *-t*, nt **munat*. Nii väldib laps mitme samakujulise käändevormi teket.

Vormimoodustuse aktiivne omandamine algab siis, kui esimeste vormikontrastide kõrvale tekib veel teisigi vorme ja lapse keelekasutusest võib juba leida päris paradigmade eelkäijad, miniparadigmad,

mille moodustavad vähemalt kolm ühe sõna muutevormi. Just sel perioodil, lapse teise eluaasta alguses, tekib vormimoodustusse kõige enam vigu. Vigaste vormide põhjal võib väita, et kõige enam tekitab lapsele raskusi teisevälteliste konsonandiga lõppevate sõnade vormimoodustus. Enamasti esineb reeglist kõrvalekaldeid *el-* ja *er-*lõpuliste sõnade käänamisel. Näiteks kahe aasta ja ühe kuu vanuse Andrease kõnes leidsid vormid **numbert*, **numberit* 'numbrit'; **kahvelga*, **kahveliga* 'kahvliga' ja **vahvle* 'tahvli'; **kolstest* 'korstnast'. Kõikides näidetes on oluline ka fonoloogiline keerukus: laps vältis selliste vormidega raskesti hääldatavaid kaashäälikuühendeid. Sama tüüpi vormimoodustust kohtab ka teiste konsonandiga lõppevate sõnade puhul, näiteks 2;4–2;5 aasta vanusel lapsel oli raskusi *s-*lõpuliste sõnade *kärbes* ja *võõras* vormimoodustusega: **kärbesse* 'kärbse', **võõraseid* 'võõraid', *kapsat* 'kapsast'.

Et lõpuvaheldus ei ole eesti keeles nii süsteemne kui astmevaheldus, ja raskesti ennustatavaid lõpuvaheldusi on palju, tekitab selliste sõnade vormimoodustus lastele kõige enam raskusi: vormide moodustamisel ei pea laps häälikuid-morfeeme mitte ainult lisama, vaid ka lõpuhäälikute järjekorda vahetama. See tehnika paistab olevat kõige raskemini omandatav. Lõpuhäälikute lisamise kui kergema moodustustehnika eelistamine ilmneb, kui jälgida mõne muutesufiksi üldistamist. Laps teeb selge, morfotaktiliselt läbipaistva tunnusega vorme ka sõnadest, kus see ei ole normikohane. Näiteks käänab 2;1–2;4 aasta vanune Andreas astmevahelduslikku sõna *kauss* osastavas lõpuga *-t* ja saab vormi **kausi-t*. Läbipaistva lõpu üleüldistamist esineb ka sisseütleva käände vormides – **tühja-sse*. Kõikidel juhtudel üldistub läbipaistev lõpp.

Eelkirjeldatu põhjal võib tuua paralleele deminutiivtuletiste kasutamisega. Hoidjakeelsed deminutiivid *kiisu*, *kutsu*, mille kirjakeelsed *koer*, *kass* on ainsuse osastavas lõputa, saavad lapse muuttüübi nihke ehk deminutiivtuletuse kaudu partitiivis läbipaistva lõpu *-t*. Seega on morfotaktilisel läbipaistvusel eesti muutemorfoloogia omandamisel oma roll – kuigi üleüldistusi oli lapse keeles vähe, näitasid need selgelt alati läbipaistva tunnuse eelistamist.

Keerukamaid muutevorme aitavad omandada ka leksikaalsed mallid ehk valmis konstruktsioonid-väljendid, mille põhiosa jääb samaks ja laps vahetab ainult sihitiseks olevaid sõnu. Selliseid malle kasutavad lapsed nii tüvemitmuse kui ka sihitise vormi omandamisel. Näiteks esinesid esimesed tüvemitmuslikud osastava käände vormid

Urmas Nemvaltsi illustratsioon

laste kõnes esialgu ainult koos hulgasõnaga *palju* (*palju kotse* ‘klotse’, *palju loomi*). Selline mall näib keeruka tüvemitmuse omandamist hõlbustavat, sest kindlas leksikaalses ümbruses esinevad vormid on eranditult veatud. Eesti sihitise käändevahelduses on lastel kõige raskem valida täissihitise õige kääne. Ilmselgelt on lapsel valiku tegemine kergem mallis, kus tegusõna *andma* käskiva kõneviisi vormile lisandub piiritlev määrsõna *siia*: *anna siia raamat*, *anna siia kruvikeela* ‘kruvi-keeraja’, *anna siia lamp*.

Eesti keele omandamine võrdluses teiste keelte omandamisega

On väidetud⁶, et lapsed, omandades tüpoloogiliselt erinevaid keeli, pööravad rohkem tähelepanu nendele keele iseärasustele, mis kannavad kõige olulisemat ja esilduvamat informatsiooni. Näiteks omandavad hollandi lapsed morfoloogiliselt vaest keelt ning keskenduvad seetõttu enam sõnajärjele ja sõnade leksikaalsele sisule, kusjuures heebrea keelt kui rikka morfoloogiaga keelt omandavad lapsed pööravad enam tähelepanu sõna sisemisele struktuurile. Keele vormimoodustussüsteemi eripäraste joonte varane omandamine viitab sellele, et lapse esialgne varane grammatika ei ole universaalne, vaid pigem

omandatava keele esilduvate tunnustega. Rikka morfoloogiaga keel stimuleerib last⁷ muutemorfoloogiat juba varakult omandama. Sama kehtib ka eesti keele kohta. Eesti keele vormimoodustuse areng algab lastel juba pooleteiseaastaselt ning kolmanda eluaasta alguses on kõik peamised lapsele suunatud kõnes esinevad kategooriad omandatud. Indoeuroopa keelte morfoloogia omandamisega võrreldes toimub see tunduvalt varem.

Keele morfoloogilise süsteemi rikkust hinnatakse sisendkeele paradigmade keskmise suuruse põhjal. Vastav näitaja saadakse analüüsitavas keeleaineses esinevate sõnavormide jagamisel samas aineses esinenud sõnade arvuga. Nii on leitud, et aglutineerivate keelte keskmine paradigma suurus kasvab flekteerivate keelte keskmine paradigmaparadigmaga võrreldes kiiremini.

Eesti kui rikka muutemorfoloogiaga keele omandamist ei paista vormide rohkus raskendavat. Oluline on see, et laps ei omanda kogu vormirohkust korraga: ta alustab tuumikust ning omandab esmajärjekorras kõige sagedasemad ja olulisemad vormid. Samuti ei omandata kõiki muutemalle ühekorraga. Muutemalli eelistused paistavad silma eelkõige nimisõna vormimoodustuse omandamisel: esialgu areneb vormimoodustus ainult kindlates ja lapsele suunatud kõnes väga sagedastes muuttüüpides.

Läänemeresoome keeltele omane astmevaheldus võiks esmapilgul eesti keele vormimoodustuse omandamist raskendada, kuna lapsel tuleb muutevormi moodustamisel lisaks tunnuste-lõppude kasutamisele teha ka nõ lisatööd ja valida iga vormi jaoks õiges astmes tüvi. Tegelikult selgub aga, et produktiivsed vältevaheldusmallid (nõrgeneva tüvega ühesilbiliste käändsõnade vormimoodustus) omandatakse eesti keeles väga vara: esimesed II ja III välte vastandused (*vanni* II v : *vanni* III v) esinevad laste kõnes juba eelmorfoloogilisel perioodil, mil käändelõpud ja teised muutetunnused ei ole veel omandatud. Ka üksikud esinevad vead ei puuduta tavaliselt vältevaheldust, vaid ainult laadivahelduslike sõnade vormimoodustust. Vältevahelduse varast omandamist toetab peale sisendkeelse sageduse (nõrgeneva tüvega astmevahelduslikud sõnad on lapsele suunatud kõnes väga sagedased) ka häälikupikkuse vastandus grammatiliste tähenduste eristamisel – mida suurem vastandus mingis keeles on, seda varem häälikupikkused omandatakse. Eesti keeles eristab nõrgas või tugevas astmes sõnavorm lapse jaoks tähtsaid grammatilisi tähendusi, näiteks valdajat ja objekti: nt *kassi* (kelle?) ja *kassi* (keda?) või objekti ja sihtkohta, nt *kasti* (mille?) ja *kasti* (kuhu?).

Just sellised semantilised rollid on lapse varakult omandatud käändevormide puhul olulised.

Ühist ja erinevat eesti keele omandamise käigus

Üldjoontes toimub vormimoodustuse omandamine seni vaadeldud eesti lastel sarnase skeemi järgi. Suhtluseesmärki silmas pidades on olemas kindlad vormid, mis on lapse jaoks tähtsamad kui teised. Näiteks on lapse jaoks olulisem väljendada oleviku eitust ja mitte niivõrd mineviku eitust – annab ju oleviku eitus võimaluse keelduda mingist ebasoovitavast tegevusest või protesteerida millegi ebameeldiva vastu. Mineviku eitus on kasutusel rohkem jutustavas situatsioonis ning selle vormi järele ei ole lapsel esialgu vajadust. Pigem on minevikusituatsioonist rääkides lapse jaoks olulisem see, kes mida tegi kui see, kes mida ei teinud. Oleviku eitav vorm on eesti laste päris esimeste tervikuna omandatud verbivormide hulgas, näiteks ühe lapse, Andrease kõnes esinevad esimesed oleviku eitavad vormid *ei taha*, *ei tule* juba pärast pooleteistaastaseks saamist, kuid esimesed mineviku eitavad vormid (*tegelt ka ei olnud*, *ma ei saanudki*) alles vanuses 2;3.

Teine laste jaoks oluline vorm on käskiv kõneviis, mis annab lapsele võimaluse midagi soovida ning sündmusi-tegevusi ise juhtida. Eesti lapsed omandavad käskiva kõneviisi vormid eitavatega ühel ajal, juba eelmorfoloogilisel perioodil. Käskiva kõneviisi markeerimata vorm on polüfunktsionaalne juba sel perioodil, mil pöördelõpud veel omandatud ei olegi.

Erinevate käändevormidega väljendatud kohasuhted võivad samuti olla laste jaoks ühte viisi olulised, kuid samas ei pruugi need olla sama olulised ja esilduvad täiskasvanu jaoks. Näiteks on suunda näitavad kohakäändevormid nagu sisse- ja alaleütlev lapse jaoks olulisemad ja esildavamad kui lähtekohta näitavad vormid: enamasti on lapse jaoks olulisem see, et objekt/isik läheb kuhugi kui see, et ta tuleb kuskilt (välja). Vastavalt omandatakse nii kohakäändelõpud kui ka kohamäär sõnad: varem sisseütlev ja alaleütlev, hiljem seest- ja alaltütlev.

Erinevas igapäevases keelekeskkonnas kasvavad lapsed võivad ühe ja sama keele vormimoodustuse omandada aga ka mõnevõrra erinevalt. Samas võib juhtuda, et sarnases keelekeskkonnas kasvavate laste vormimoodustuse omandamises on teatavaid erinevusi. Igapäevase kõnesituatsiooni mõju üksikutel lastel ja kolmikutel avaldub erinevustena just tegusõna pöördelõppude omandamisel. Nagu teistelgi eesti lastel, algab

ka kolmikutel tegusõna vormimoodustuse areng tunnusetä verbitüvede kasutamisest, erinevus üksikutest lastest ilmneb aga kolmanda pöörde vormi kasutamises iseenda tegevuse kirjeldamisel. Kui üksikute laste puhul on tavaline, et laps kirjeldab enda tegevust, kasutades selleks oma nime ja kolmanda pöörde vormi, nt *Antsu läheb*, siis kolmikute kõnes esineb pigem mitmuse esimese pöörde vorme (*teeme, lähme*). Seega võib oletada, et kolmikute deiktilises nullpunktis ei pruugi olla mitte *mina*, vaid pigem *meie*.

Samamoodi mõjutab tavapärasest erinev igapäevane keelekeskkond ruumisuhete väljendamiseks kasutatavate grammatikavahendite omandamist. Tavaliselt alustavad eesti keelt omandavad lapsed kohasõnadest *siia, siin* ja *siit* ning mõnevõrra hiljem hakatakse kasutama sõnu *sinna, seal* ja *sealt*. Kohasõnad ja kohakäändelõpud ilmuvad laste keelekasutusse üldiselt ühes vanuses. Huvitav erinevus ilmneb aga kolmikutena sündinud lastel: nimelt omandavad nemad küll varem kohasõnad *siia, siin, siit*, kuid erinevalt üksikutest lastest ilmuvad nende keelekasutusse kohakäändelõpud hiljem. Kohamäärsõnade varast omandamist ei saa põhjendada sisendkeele sagedusel põhineva eelistusega, sest kolmikutele suunatud keelekasutuses on kohamäärsõnu ja kohakäändelõppe enam-vähem võrdselt. Pigem mõjutab kohamäärsõnade varast omandamist ja sagedast kasutamist kolmikute igapäevane deiktiline ruum: viibides kõik kolmekesi rohkem aega ühes ja samas ruumis, saab kohamäärsõnade abil viidata ainult sellele, mis on teada kõigile antud keelekollektiivi liikmeile ehk kõigile kolmele lapsele. Oma osa on kohamäärsõnade kasutusega kaasneval nõ säästul: kohamäärsõnu kasutades ei pea iga kord tegelema vormimoodustusega, st et üht kindlat valmis vormi kasutada on lihtsam kui iga kord erineva sõna õigele tüvevariandile kohakäändelõppe lisada.

Nagu eespool mainitud, võib vormimoodustuse omandamises leiduda erinevusi ka ühes ja samas keelekeskkonnas kasvavate laste ehk ühe pere kolmikute hulgas. Näiteks võib eesti materjalist leida näiteid selle kohta, kuidas üks kolmikutest omandab varem tegusõna vormistiku ning teised kaks last keskenduvad enam nimisõnade vormimoodustusele. Erineva omandamisskeemi järgimise põhjuseks võib olla lapse erinev temperament ja suhtlusstrateegia, orienteeritus kas enam tegevusele või enam objektidele ja nende kirjeldamisele. Üksikuid põnevaid erisusi, mis võivad olla tingitud laste iseloomuomadustest, võib kolmikutena sündinud laste puhul leida aga veelgi. Näiteks võib ühe lapse keelematerjalist leida partiklit *ka* tunduvalt sagedamini kui

teistel. Dialoogidesse süvenedes ilmnebki, et üks laps kolmest kasutas vastussõnana mitte *ja*-d ega *jah*-i, vaid pigem sõna *ka*. Et tema puhul oli tegemist kolmest lapsest kõige aeglasemaga, kujuneski välja nii, et näiteks ema küsimusele *Kes tahab mahla?* vastasid kaks kiiremat kas *jah* või *mina tahan* ja kõige aeglasem laps lihtsalt *ka*.

Kokkuvõtteks

Eesti laps seisab keele vormimoodustust omandama hakates silmitsi rikka, keeruka ja eranditerohke süsteemiga. Et vormimoodustusel on eesti keelesüsteemis äärmiselt oluline roll, hakkab laps sellele ka väga varakult tähelepanu pöörama. Esimesed muutetunnused ja vältekongradid esinevad juba pooleteiseaastase lapse kõnes. Kolmeaastaselt on eesti laste vormimoodustussüsteemis olemas kõik need kategooriad ja vormid, mis esinevad lapsele suunatud kõnes, ebakindlust esineb vaid objekti käändevalikus ja tüvevahelduslike vormide moodustamises.

Kuigi päris tähtsusetuks ei saa vormimoodustuse omandamisel pidada ka isiksuseomadusi ja üldist suhtlusstiili, võib siiski väita, et eesti keele vormimoodustuse areng põhineb kõige enam sisendkeele sagedustel: lapsele suunatud kõnes kõige sagedasemad vormid, muuttüübid ja kategooriad omandatakse varem kui teised. Samas võib neis valdkondades, kus sisendkeele mõju otseselt ei ilmne, näha pragmaatiliste tegurite mõju. On kategooriaid, tunnuseid ja lekseeme, millel on lapse jaoks teistsugune, tavaliselt suurem tähtsus kui täiskasvanu jaoks, mida laps vajab enam kui täiskasvanu. Vormimoodustuse arengut mõjutab ka lapse igapäevane keelekeskkond, millest tingituna võib mõni tunnus ilmuda üksiku lapse keelekasutusse teisel ajal kui näiteks kolmikutel.

¹ Vt M. Voeikova, Extragrammatical operations in the speech of a Russian child. – W. U. Dressler (ed.). *Studies in Pre- and Protomorphology*. Vienna: Austrian Academy of Sciences, 1997, lk 40–42.

² Vt nt U. W. Dressler, Morphological typology and first language acquisition: some mutual challenges. – G. Booij, E. Guevara, A. Ralli, S. Sgroi, S. Scalise (eds.). *Morphology and Linguistic Typology*. On-line Proceedings of the Fourth Mediterranean Morphology Meeting, Catania, September 20-23, 2003, lk 8–20. <http://mmm.lingue.unibo.it/proc-mmm4.php> (31.10.2007); U.W. Dressler, U. Stephany, A. Aksu-Koç, S. Gillis, Discussion and conclusion. – S. Laaha, S. Gillis (eds.). *Typological Perspectives on the Acquisition of Noun and Verb Morphology*. Antwerp Papers in Linguistics, 112. Antwerp:

- University of Antwerp, 2007, 67–73; S. Laaha, S. Gillis (eds.), *Typological Perspectives on the Acquisition of Noun and Verb Morphology*. – Antwerp Papers in Linguistics, 112. Antwerp: University of Antwerp.
- ³ Vt nt U. W. Dressler, Morphological typology and first language acquisition: some mutual challenges. – G. Booij, E. Guevara, A. Ralli, S. Sgroi, S. Scalise (eds.). *Morphology and Linguistic Typology*. On-line Proceedings of the Fourth Mediterranean Morphology Meeting, Catania, September 20-23, 2003, lk 8–20. <http://mmm.lingue.unibo.it/proc-mmm4.php> (31.10.2007); U.W. Dressler, U. Stephany, A. Aksu-Koç, S. Gillis, Discussion and conclusion. – S. Laaha, S. Gillis (eds.). *Typological Perspectives on the Acquisition of Noun and Verb Morphology*. Antwerp Papers in Linguistics, 112. Antwerp: University of Antwerp, 2007, lk 67–73; Laaha, Sabine, Gillis, Steven (eds.), *Typological Perspectives on the Acquisition of Noun and Verb Morphology*. – Antwerp Papers in Linguistics, 112. Antwerp: University of Antwerp.
- ⁴ Vt W. U. Dressler, Evidence of the first stages of morphology acquisition for linguistic theory: extragrammatic morphology and diminutives. – *Acta Linguistica Hafniensia*, 27, 1, 1994, lk 91–108.
- ⁵ Vt M. Kilani-Schoch, W.U. Dressler, Are fillers as precursors of morphemes relevant for morphological theory? – W. U. Dressler, O. E. Pfeiffer, M. A. Pöchtrager, J. R. Rennison (eds.). *Morphological Analysis in Comparison*. Current Issues in Linguistic Theory, 201. Amsterdam: John Benjamins, 2000, lk 89–111.
- ⁶ Vt S. Gillis, D. Ravid, Language acquisition. – J. Verschueren, J.-O. Östman, J. Blommaert, C. E. Bulcaen (eds.). *Handbook of pragmatics*. Amsterdam, Philadelphia: Benjamins, 2003, lk 50.
- ⁷ Vt S. Laaha, S. Gillis (eds.), *Typological Perspectives on the Acquisition of Noun and Verb Morphology*. – Antwerp Papers in Linguistics, 112. Antwerp: University of Antwerp, 2007.